

■ УДК [008:316.722](477)

О. В. Березінська, старший викладач кафедри іноземних мов професійного спілкування, аспірант кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін, Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса

ИНТЕГРАЦИЯ ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ: ЧЕРЕЗ ІСТОРІЮ ДО СУЧАСНОСТІ

Розглянуто відмінності просторових уявлень різних часів і культур, яким чином вони взаємодіють і віднайдено найефективніший спосіб подібного взаємопроникнення. Дослідження побудоване на основі теми вираження простору в культурі, його інтеграції. Наведено огляд публікацій, у яких досліджується вивчення перспективних шляхів інтеграції у світовий культурний простір. З'ясовано, що забезпечення вільної взаємодії культур є одним із пріоритетів, згідно з яким держава успішно реалізує спільні із зарубіжними партнерами культурні програми.

Ключові слова: культурний простір, самоідентифікація, соціокультурна ситуація, етнонація, акультураційна стратегія, мультикультуралізм.

Е. В. Березинская, старший преподаватель кафедры иностранных языков профессионального общения, аспирант кафедры искусствоведения и общегуманитарных дисциплин, Международный гуманитарный университет, г. Одесса

ИНТЕГРАЦИЯ КАК ОДНА ИЗ ОСНОВНЫХ ТЕНДЕНЦИЙ РАЗВИТИЯ УКРАИНСКОЙ КУЛЬТУРЫ: ЧЕРЕЗ ИСТОРИЮ К СОВРЕМЕННОСТИ

Рассмотрены отличия пространственных представлений разных времен и культур, как они взаимодействуют и найден наиболее эффективный способ подобного взаимопроникновения. Исследование построено на основе темы выражения пространства в культуре, его интеграции. Приведен обзор публикаций, в которых исследуются изучение перспективных путей интеграции в мировой культурный простор, проблематика культурного сотрудничества. Раскрыта сущность стратегических приоритетов, связанных с расширением участия Украины в европейском и мировом культурном сотрудничестве. Выяснено, что обеспечение свободного взаимодействия культур является одним из приоритетов.

Ключевые слова: культурный простор, самоидентификация, социокультурная ситуация, этнонация, аккультурационная стратегия, мультикультурализм.

O. V. Berezhinska, postgraduate student of the Department of Art History and humanitarian disciplines, senior lecturer of the Department of Foreign Languages for professional communication, International Humanitarian University, Odesa

INTEGRATION AS ONE OF THE MAIN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN CULTURE: THROUGH HISTORY TO THE MODERN TIMES

The differences of spatial representations of different times and cultures are examined, how they interact and what is the most effective way of such interpenetration. The research is built around the theme of space expression in culture, its integration as the most effective way of existence and interaction. The essence of strategic priorities is explored; it is associated with the expansion of the participation of Ukraine in the European and world cultural cooperation. The prospects of such integration of Ukraine by expanding contractual practice are considered. It was found that ensuring the free interaction of cultures is one of the priorities. The state successfully implements cultural programs with foreign partners. New perspectives in the development of national culture were successfully identified and determined.

Keywords: *cultural space, self-identification, sociocultural situation, ethnonation, acculturation strategy, multiculturalism*

Постановка проблеми. Важливим аспектом у формуванні сучасного суспільства є активне використання засобами масових комунікацій багатьох видів мистецтв. Тому конче необхідно не тільки знати й розуміти еволюцію людських підстав і соціальних засобів впливу мистецтва, а й виявити справжній стан і спрогнозувати розвиток цієї сфери: якими є сучасні просторові уявлення в культурі та яким чином вони змінюватимуться, з якою інтенсивністю. Українське суспільство перебуває в стані постійного діалогу культур і в оточенні непростиж крос-культурних комунікацій. На нашу думку, звернення до національної культурної спадщини, традицій допоможе зрозуміти взаємодію культур на нинішньому етапі розвитку, знайти ефективні способи їх взаємопроникнення, що вможливить створити багатонаціональне культурне товариство у світовому культурному соціумі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З 1990 рр. українські вчені розпочали активну наукову діяльність з вивчення перспективних шляхів інтеграції у світовий культурний простір. Проблематика культурного співробітництва набула відображення в працях В. Андрущенка, О. Гриценка, І. Дзюби, В. Ковальського, А. Колодія, А. Монової, В. Лісового, В. Нікітіна, В. Рожко, В. Скуратівського, В. Трощинського, С. Чукут та ін.

Еволюційну схему розглядаємо як елемент культурного знання. Означене дослідження побудоване на основі теми вираження простору в культурі, його інтеграції як найефективнішого способу існування та взаємодії.

Мета статті – виробити критерії для розуміння тенденцій розвитку сучасної візуальної культури та зрозуміти її особливості. Практична значимість полягає в упровадженні результатів дослідження акультурації як методу розробки політики сталого розвитку, що особливо важливо для полікультурного середовища. Фактологічний матеріал можна використати під час підготовки навчально-методичної документації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Новий етап в еволюції української культури пов'язаний зі створенням у 1991 р. незалежної держави Україна. У розвитку національної культури позначилися нові тенденції, виникли якісно нові перспективи. Саме на культуру покладається вирішення таких проблем, як інтеграція суспільства, його гуманізація й демократизація, всесторонній розвиток особистості, національне самовідтворення та самоствердження, подолання комплексу неповноцінності, створення сильної культурної традиції, яка гарантувала б незворотність процесу державотворення. Провідною тенденцією розвитку сучасної української культури стало засвоєння значного національно-культурного спадку, який є основою будівництва, зокрема йдеться про таких видатних діячів української духовності, як М. Костомаров, П. Куліш, М. Максимович, М. Драгоманов, І. Огієнко, М. Грушевський, С. Єфремов, В. Винниченко, творчість великої плеяди митців українського відродження ХХ ст.

Інтеграція української культури до європейського та світового культурного простору є складовою процесу національного культурного відродження та стратегічним курсом державної культурної політики України.

У роки незалежності Україна підписала угоду про культурне співробітництво з урядами понад 60 країн світу, із сотнями громадських культурних установ і фондів. Культурними акціями світового масштабу стали міжнародні конкурси артистів балету імені С. Лифаря, що проводяться в Києві з 1994 р., міжнародні фестивалі сучасної музики, міжнародні конкурси молодих виконавців класичної та естрадної музики.

Значний успіх у багатьох країнах світу мала виставка «Золото степів України», у США триумфально пройшла виставка мозаїк Київської Софії й Михайлівського монастиря під назвою «Слава Візантії». На думку дослідника Я. Гарасима (2009), погляд на національну самобутність народу органічно поєднується з осмисленням його історичного буття. Зміцненню міжнародного авторитету України також сприяють численні виступи за кордоном українських виконавських колективів, експозиції художників, виставки творів з колекцій провідних музеїв. Однак, згідно Адлеру (1997), потенціал України, як однієї з найбільших країн Європи у сфері культурно-співробітництва з іншими народами, ще не вичерпано.

Виникає інтерес до національного характеру комунікантів, культурно-специфічних особливостей мислення. Представники різних культур діють відповідно до культурних норм. При цьому актуалізується завдання розуміння один одного, знаходження спільних рішень для збереження традицій у багатонаціональному суспільному просторі.

Оскільки міжкультурна комунікація іноді стикається з конфронтацією, конфліктами, багато вчених нині як пріоритетну вважають проблему мирного співіснування різних культурних традицій, що передбачає пригнічення, насильницьку асиміляцію, дискримінацію. Йдеться про необхідність налагоджувати «діалог культур» як між минулими та сучасними культурними епохами, так і між сучасними культурами. У зв'язку із цим потрібно звернути увагу на багаторічну роботу польського професора Академії спе-

ціальної педагогіки у Варшаві Анджея Горальського (Леоненко, Терентьєва і Цофнас, 2014).

У певний період Україна була ізольована від історичної батьківщини, не було можливості розвинути свої національну культуру й мову, бракувало національних періодичних видань і шкіл з навчанням українською мовою, домінувала російська культура, що руйнувало суспільне життя й не дозволяло населенню бути частиною світової спільноти.

Тому українські майстри літератури та мистецтва, котрі у своєму творчому процесі мали яскраво виражений національний характер творів, стали об'єктом репресій. Їх звинувачували в «буржуазному націоналізмі» та знищували. Так само таврували й українських учених, які здійснювали українознавчі дослідження, викладачів, учителів та ін. Унаслідок сталінських репресій майже повністю фізично знищили покоління митців першої третини ХХ ст. (період «розстріляного відродження»).

Яскравим явищем стало українське театральне мистецтво, яке передусім асоціюється з ім'ям Леся Курбаса, котрий у 1922 р. в Харкові заснував театр авангарду «Березіль» (Танюк, 2015). Разом зі своїми друзями-акторами з Київського театру імені Т. Г. Шевченка він створив імпровізовану театральну трупу «Кийдрамте».

Леся Курбас — перший режисер, котрий спробував абстрагуватися від традиційного уявлення театру. Його спектаклі відображали політичний стан того часу. Пізніше до політики він додав особисту філософію. Коли в Харкові театрал організував театр «Березіль» (Леоненко, Терентьєва і Цофнас, 2014), багато критиків були шоковані тим, як відверто ця людина за допомогою театрального мистецтва представляла всю суперечливу глибину людської душі й буття.

Глибокий, за своїм філософським змістом, спектакль — «Маклена Граса» заборонено для показу публіці. Уряд вирішив усунути несприятливого для себе режисера. Леся Курбас був висланий на Ведмежу гору, після цього заслали на Соловки. А в 1937 р. Леся Курбаса розстріляли в Сандармо. Лише в 1957 р. режисера помертньо реабілітували.

Відомий письменник, журналіст і драматург Ісаак Бабель, котрий народився й виріс в Одесі, крізь усе життя зберіг дух і культуру цього дивного міста. Унікальний цикл «Одеських оповідань» Бабеля: екзотична місцева атмосфера, дивовижна діалектна мова, ознайомлення з побутом епохи, що назавжди минає (Троцинський і Шевченко, 1999). Особливо в Одеських оповіданнях відчувається дух часу змін, під впливом якого навіть євреї залишали спокійне й успішне підприємництво для бандитського ремесла. Загальновідомі імена Мішки Япончика, Бені Кріка та інших «аристократів Молдаванки». Трагедію українського народу яскраво описав майстер у циклі оповідань «Велика Стариця», який опубліковано повністю тільки після смерті автора.

Терор 30 рр. охопив і культуру. Художня творчість оцінювалася суто за політичною шкалою. Вона стала заручником політики, а її діячі — об'єктом

терору. Бабеля звинуватили в антирадянській діяльності та шпигунстві, після страшних тортур розстріляли в 1940 р. Посмертно його реабілітували.

Перші кроки здійснило українське кіномистецтво. У 1927 р. почалося будівництво найбільшої на той час в Європі Київської кіностудії. У 1928 р. свій перший фільм «Звенигора» створив Олександр Довженко (Наєнко, 2001). Луї Арагон назвав фільм-одкровення «Земля», який вийшов у 1930 р., неперевершеним зразком поетичного кінематографа. За ранніми картинами Довженка вчилися знімати кіно, вчилися не стільки техніці, скільки його емоційному сприйняттю світу. Це один з найактуальніших напрямів сучасного кіно, а його першопрохідцем цілком можна вважати Довженка.

У 20–30 рр. на західноукраїнських землях продовжувало існувати Наукове товариство імені Тараса Шевченка (НТШ), яке мало високий авторитет у світовій науці. Тут також діяла велика група видатних українських літераторів (В. Стефаник, М. Черемшина, Є. Маланюк, У. Самчук, Б.-І. Антонич, О. Теліга та ін.) (Adler, 1997, р. 28) і живописців (І. Труш, О. Новаківський, П. Холодний та ін.).

Таким чином, не лише для народу Радянської України, а й для українців Східної Галичини й Волині, Закарпаття та Буковини, Хотинщини та Ізмаїльщини міжвоєнний період виявився надзвичайно складним: насильницька асиміляція, штучне стримування промислового розвитку, репресивні акції, національний і соціальний гніт. Однак розділені між сусідніми державами, відірвані від основного масиву етнічної території, вони залишилися вірними історичним прагненням до незалежності та соборності українських земель.

Україна, на відміну від деяких інших держав СНД, почала здійснювати зважену національну політику, спрямовану на задоволення культурних запитів національних меншин. Українське населення не асимілювалося, наприклад, як молдавське, навпаки, зробило все для збереження національної ідентичності (Наєнко, 2001). Вдалося зберегти школи з молдавською мовою навчання, є й змішані навчальні заклади. Виходить друком газета «Лучаферул», а також теле- та радіопередачі молдавською мовою, що підтверджує наявність молдавського етносу.

Фактично, починаючи з 30 рр. і понині, збільшувалася частка етнічних українців на Південному Сході. Одеса — одне із тих міст, куди прибуло немало вимушених переселенців. Крім того, Одеська область стала притулком для багатьох переселенців з особливими потребами, що зумовило додаткові виклики для влади й суспільства. В Одесі існує багато місцевих програм, які допомагають переселенцям адаптуватися на новому місці проживання. У цьому напрямі діє гуманітарний центр, у якому допомагають 1534 переселенцям. Нині в місті працюють 15 волонтерських організацій, які надають сегментовану допомогу в адаптації переселенців. Одеське середовище прихильне й відкрите до людей, котрі з різних причин були змушені змінити місце проживання.

Одеса — багатоетнічне та багатоконфесійне місто, місто переселенців, котрі перебувають у середовищі своєї культури й мови. Кращим способом

адаптації на новому місці проживання є інтеграція в нове співтовариство. Стратегія інтеграції потребує від етнічних груп поступової адаптації до основних цінностей (освіта, культура тощо) для кращої відповідності потребам багатонаціонального домінуючого суспільства.

Ця інтеграційна стратегія найпридатніша для реалізації в такому суспільстві, у якому рівень упереджень є відносно низьким, існують позитивні відносини між різними культурними групами, широкий діапазон культурних цінностей (Гарасим, 2009). У цьому процесі провідну роль відіграє культура в найширшому сенсі цього слова. Культурну інтеграцію слід розглядати з трьох позицій як: практичну й інформаційну взаємодію між установами культури, культурологічними центрами, творчими людьми та споживачами культури; більшу узгодженість між різними культурними традиціями, зокрема національними, між культурною спадщиною суспільства й новими досягненнями культури; утвердження єдиної системи цінностей з життєздатним, дружнім обміном культурними, релігійними традиціями на внутрішньо- й міждержавному рівнях. Акультураційна стратегія інтеграції тісно пов'язана з мультикультуралізмом: саме вона передбачає тісну взаємодію представників різних національних культур в умовах підтримки культурної ідентичності.

В історичному процесі акультурації національних меншин в Україні превалював асиміляційний варіант, згідно з яким людина повністю приймає цінності й норми іншої культури, поступово втрачаючи власні. Унеможливується маргіналізація, коли втрачається ідентичність зі своєю культурою й водночас ідентифікація з культурою більшості. Набагато цікавішим є варіант інтеграції, коли можна комфортно відчувати себе серед «чужих» і «своїх». Згідно зі словами П. Адлера, слід говорити про новий тип мультикультурної особистості, котра з'являється в мультикультурній реальності, — це тип особистості, яка не є вкоріненою в певну культуру, а здатна змінювати свою ідентичність і властивості так, щоб існувати й функціонувати між культурами (Adler, 1997). Американський культуролог Ч. Кукатас, один з критиків мультикультуралізму, розглядає цей феномен в аспекті посилення міграційних процесів, а міграцію визначає як ключовий фактор полікультурності. Ч. Кукатас висновував про те, що ідея мультикультуралізму визнає, а не пригнічує культурне різноманіття, знаменуючи відхід від різних точок зору з метою створення концепції відкритого суспільства (Вирт, 2005). Українці, котрі проживають на Батьківщині, та ті, які виїхали, є одним народом, єдиною нацією. Усі вони однаково вболівають за майбутнє України, хочуть бачити її вільною, багатою, квітучою. Домогтися цього можна спільними зусиллями, але за наявності певних можливостей.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо: превалювання процесу інтеграції в сучасному мультикультурному суспільстві відбувається в момент глобалізації й широкомасштабної міграції населення. Визначаємо, що акультурація є найдоцільнішим видом міжкультурного контакту. З одного боку, зберігається власна етнічна культура групи за допомогою сприйняття елементів іншої культури; з іншого, існує рівнозначна для обох груп

основа, на якій відбувається їх інтеграція в єдине суспільство. Нині вивчення етнічно-національних культур набуває особливої актуальності.

Список посилань

- Adler, P. (1997). *Beyond cultural identity: reflections on cultural and multicultural man*. R. W. Bristian (Ed.). *Cultural learning: Concepts, application and research*. (pp. 24–41). Honolulu.
- Вирт, Л. (2005). Урбанізм як образ життя. *Избранные работы по социологии*. (с. 93–118). Москва.
- Гарасим, Я. (2009). *Нариси до історії української фольклористики*. Київ: Знання.
- Вакарчук, І. (2006). *Листування Івана Франка та Михайла Драгоманова*. Я. Ісаєвич (Ред.). Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.
- Gordon, M. (1964). *Assimilation in American life. The role of race, religion and national origin*. New York.
- Губерський, Л. В., Андрущенко, В. П., Михальченко, М. І. (2002). *Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світоглядний аналіз*. Київ: Знання України.
- Дрожжина, С. В. (2004). *Культурна політика як проблема сучасного соціокультурного процесу*. (Автореф. дис. канд. філософ. наук). Донецький національний університет, Донецьк.
- Євтух, В. Б. (2013). *1972-1981*. Г. О. Голіцина (Ред.), *Зібрання творів* (Т. 2).
- Кукатас, Ч. (2007). *Теоретические основы мультикультурализма*. Взято из http://www.cisr.ru/files/publ/Migr_Radtke.pdf
- Леоненко, Л. Л., Терентьева, Л. Н. и Цофнас, А. Ю. (2014). *Философ Уемов*. Горальский и Арн. Цофнас (Ред.). Warszawa: Universitas Rediviva.
- Літопис УПА*. (1995). (Т. 1, с. 132). Київ: «Літопис УПА».
- Наєнко, М. К. (2001). *Історія українського літературознавства*. Київ: Видавничий центр «Академія».
- Танюк, Л. (2015). *Талант і талант Леся Курбаса*. Київ: Національний центр театрального мистецтва імені Леся Курбаса.
- Трошинський, В. і Шевченко, А. (1999). *Українці в світі*. (Україна крізь віки. Т. 15). Київ: Альтернативи.
- Уёмов, А. И., Сараева, И. Н. и Цофнас, А. Ю. (2001). *Общая теория систем для гуманитариев*. Warszawa: Universitas Rediviva.

References

- Adler P. (1997). *Beyond cultural identity: reflections on cultural and multicultural man*. *Cultural learning: Concepts, application and research*. Honolulu. [In English].
- Wirth Louis. (2005). *Urbanism as a way of life. Selected works on sociology*. Moscow. [In Russian].
- Narasym, Ya. (2009). *Sketches before the history of Ukrainian folklore*. Kyiv: Znannia. [In Ukrainian].
- Vakarchuk, I., Isayevych, Ya. (2006). *Correspondence of Ivan Franko and Mykhailo Drahomanov*. Lviv: LNU imeni Ivana Franka. [In Ukrainian].

- Gordon M. (1964). *Assimilation in American life. The role of race, religion and national origin*. New York. [In English].
- Huberskyi, L. V., Andrushchenko, V. P., Mykhalchenko, M. I. (2002). *Culture. Ideology. Personality: methodological and ideological analysis*. Kyiv: Znannya Ukrayiny. [In Ukrainian].
- Drozhyna, S. V. (2004). *Cultural policy as a problem of modern social and cultural process. Extended abstract of candidate's thesis*. Donetsk. [In Ukrainian].
- Evtukh, V. B. (2013). *1972–1981*. H. O. Holitsyna (Ed.). (1972–1981). Collected works. Vol. 2. [in Ukrainian].
- Kukatas, Ch. (2007). *Theoretical Fundamentals of multiculturalism*. Retrieved from http://www.cirs.ru/files/publ/Migr_Radtke.pdf. [in Russian].
- Leonenko, L. L., Terenteva, L. N. and Tsofnas, A. Y. (2014). *Uemov philosopher. A. Goralskiy and Arn. Tsofnas (Ed.)*. Warszawa: Universitas Rediviva. [In Polish].
- Litopys UPA (1995). Vol. 1. 132 p. Kyiv: Litopys UPA. [In Ukrainian].
- Nayenko, M. K. (2001). *History of Ukrainian Literary Studies*. Kyiv: Akademia. [in Ukrainian].
- Tanyuk, L. (2015). *Talent and talent of Les Kurbas*. Kyiv: Natsionalnyi tsentr teatralnoho mystetstva imeni Lesia Kurbasa. [In Ukrainian].
- Troshchinsky, B. & Shevchenko, A. (1999). *Ukrainians in the world*. Kyiv: Alternatyvy. (Vol. 15). [In Ukrainian].
- Uemov, A. I., Sarayeva, I. N., Tsofnas, A. Yu. (2001). *The general theory of systems for the humanities*. Warszawa: Universitas Rediviva. [In Polish].

UDC [008:316.722](477)

O. V. Berezinska, postgraduate student of the Department of Art History and humanitarian disciplines, senior lecturer of the Department of Foreign Languages for professional communication of the International Humanitarian University, Odesa

priom_mgu@ukr.net

orcid.org/0000-0001-8542-4600

INTEGRATION AS ONE OF THE MAIN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN CULTURE: THROUGH HISTORY TO THE MODERN TIMES

The aim of the article is to reveal the essence of strategic priorities of the participation of Ukraine in the European and world cultural cooperation. The prospects for such integration of Ukraine into the world cultural space are discussed in the article. The development of international cooperation in the field of culture is the true affirmation of Ukraine in the international arena as a European state with rich cultural traditions.

Research methodology. Many major historical, philosophical and culturological publications on this subject (survey reports, scientific journals, books and newspaper articles) have been reviewed. Statistical data were widely used in the research.

Results. The process of integration prevails in the modern multicultural society. A number of steps have been taken with the aim of transforming the assimilation strategy. Integration is the best strategy for acculturation, the best kind of intercultural contact. It helps to save the group's own ethnic culture by perceiving the elements of another culture. There is a strong tendency to adopt a functional approach in the study of cultural diversity. Migration activity encourages the culture to understand national patterns and identity.

Novelty. An attempt is made in this paper to show a range of relevant aspects of today. The author demonstrates the areas of a person's life that can be controlled by the state, and what prerogatives of the individual and the group should be remained.

The practical significance. Ukrainian researchers can find the information contained in this article useful for developing new acculturation strategies. Integration has the upper hand among them.

Keywords: *cultural space, self-identification, sociocultural situation, ethnonation, acculturation strategy, multiculturalism.*

Надійшла до редколегії 23.05.2017 р.